

Főtitkári beszámoló
a Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság
2011. augusztus 22-i közgyűlésén
a 2006 és 2011 közti munkáról

Egyre gyakrabban kérdezik tőlem, és sokszor magamnak is felteszem a kérdést: miért is van még Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság? A megszokás, hogy ne adjunk fel egyetlen intézményt sem? A tudománymetriai kényszerben élő szakmai közösségeknek egy lehetőség fenntartása a „nemzetközi konferencián való részvétel” pont kipipálásához? Vagy van esetleg olyan dolgunk egymással, amelyet egy ilyen nemzetközi tudományos társasági keretben jobban tudunk elvégezni, mint anélkül?

Nehéz ezekre a kérdésekre választ adni. Napjainkban a társadalom életében a humán tudományok szerepe, a tudományok képviselőinek megbecsültsége sokat veszített egykori erejéből, hiszen még az 1980-as években is a humán ismeretek hozzátartoztak az intelligens ember életéhez, legyen az mérnök, vagy a manapság oly gyakran emlegetett „hard science” képviselője. Személyes meggyőződésem ez utóbbi kérdésben persze az, hogy nem létezik jó mérnök, fizikus, kémikus, orvos, vagy bármilyen szakember humán műveltség nélkül. Hatékony szakbarbár talán, olyan, aki 35 évesen már alkotásképtelen. De ez csak egy szubjektív meglátás, amelynek van másik, a humán tudományok művelőire vonatkozó oldala is. Visszatérek azonban Társaságunk feladataihoz a megváltozott környezetben, és a összeomláshoz közeli anyagi helyzetben. Mit lehet tenni, és mit kell tenni? A választ részben az elmúlt öt év munkájának számbavételében látom, nem állítva azt, hogy jó irányba és minden feladatunkat jól teljesítve haladunk.

Az 1990-es évek közepére – a római kongresszusra – Társaságunk sokak szemében kifulladásnak látszott. Örvendetes dolog, hogy már nem kell segíteni a kapcsolatteremtést nyugat és kelet között, a japán hungarológus és a magyarországi, a romániai és a francia a modern kommunikáció eszközeivel percek alatt eszmét tud cserélni. Az intézmények bilaterális kapcsolatait kifejezetten szorgalmazzák és nem tiltják, vagy nehezítik. A Társaság anyagi helyzete már nem vonzó azok számára, akik a nyolcvanas években még kényelmes kutatói életet élve dolgozhattak ösztöndíjunkkal magyarországi közgyűjteményekben. Nagyobb szabású, jól működő rendszerek segítenek abban a munkában, amelyet egykoron a Társaság végzett. Elég csak a *Domus Hungarica* programra utalni, vagy az MTA határon túli tevékenységére. A Társaság tehát azokban a feladatokban, amelyek elvégzésére alapították, teret veszített, sőt feleslegessé is vált egyes területeken.

De voltak, és vannak olyan változások is, amelyek a Társaságnak új feladatokat adnak. Az elmúlt évszázad végi politikai és gazdasági változások mentén, a halódó, a birodalom végnapjait élő Európa a látszat tevékenységekben éli ki önmagát, a politikai beszéd szintjén fontossá nyilvánítva a kulturális sokszínűség megőrzését, a konfliktusoknak az egymás megismerésére alapozott feloldását. Persze a gyakorlat azt mutatja, hogy az egymás megismerése az esti bulikat jelenti – akár nagyon színvonalas koncertek, színházi előadások, fesztiválok stb. formájában –, közpénzen fenntartott magán gladiátoriskolák bemutatóit élsportrendezvények képében, vagyis a közös múltunk, a valamikor ténylegesen, nem pusztán pénzügyi alapon létezett Európa kapcsolati hálójának megismerése nem cél. A magyarorságtudomány művelői pedig pont egy ilyen feladat megoldásában lennének partnerek. A „közös európai kulturális öntudat” kialakításának alapjaira senki sem kíváncsi.

A magyar kormányok frázisok szintjén beszélnek a magyarság virtuális újraegyesítéséről, ugyanakkor a kulturális és tudományos intézményrendszert hagyják lepusztulni, csupán különféle kabinetek mögött működő magáncégek által szervezett programok és akciók léteznek. Ezek az akciók és programok sokszor nagyon színvonalasak, és fontos feladatokat végeznek el, de az intézményszerű működés hiányában a tevékenység csak a jelenre irányul,

közép, vagy hosszú távú stratégiai elképzelés nem létezik. Ha időnként megfogalmazódik is, kormányperiódusonként másítanak rajta. A magyar politikai életnek nincsenek állandó értékekben való gondolkodásra utaló jelei. Országképről folyamatosan hallunk, sőt országképpel foglalkozó köztisztviselők is vannak, ám a magyarságtudomány intézményei ezek látóköréből egyre nagyobb mértékben kerülnek ki. Az országkép alakítását közönségkapcsolati kérdéssé degradálta a politika – PR tevékenységgé –, vagyis azzal számolnak az illetékesek, hogy a világ éppúgy a látszatok felé halad, mint Magyarország, be kell állni ebbe sorba, ügyeskedjünk. Ahogy egy politikus az őszi beszédről szóló vitában meg is fogalmazta: „az igazság az, amit elhitetünk az emberekkel”. Pedig a színes lufi csak lufi marad, és ha kilyukad, kiderül, hogy nincsen benne semmi – napjaink tőzsdevilága klasszikusan ilyen üres lufihalmaz, a lyukadások mentén lehet aztán válság-színházat játszani, amelyben a kultúrának, az oktatásnak és a tudománynak – főleg a humán tudománynak – a közpénzek elherdálója szerep jut.

Ha ilyennek látjuk a helyzetet, mi lehet egy Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság feladata? A maradék vagyontól vegyünk a tagjainknak jó erős kötelet, és kössük fel magunkat? Vagy álljunk neki újra és újra dolgozni? A Társaság vezetősége az utóbbira voksolt, és évről évre próbálunk újabb és újabb területeken tevékenykedni. Az eredmények, ha szerények is, igazolják létünket. Melyek ezek az eredmények?

A legfontosabb célkitűzésünket öt pontban foglaltuk össze, és ezek a célok határozták meg az elmúlt öt év munkáját, és határozzák meg a továbbiakban is:

- A tartalmi munka mellett hangsúlyt kell fektetni az eredmények megmutatására. Ehhez az informatika nyújtotta lehetőségeket sokkal jobban ki kell használni.
- A Társaság munkájába sokkal inkább be kell vonni a doktorandusz hallgatókat, segítsük a doktori iskolákat abban, hogy legyen utánpótlása a szakmáknak, a fiatalok lássanak lehetőséget a Társasághoz való kötődésben.
- A magyarságtudomány fogalmának bővítésével a magyar kultúráról szóló párbeszédbe vonjuk be azokat is, akik nem a magyar nyelvű magyar művelődéssel, hanem a magyarországi művelődéssel foglalkoznak, illetve azokat, akik magyarul nem tudnak ugyan, de tudományos témájukhoz összehasonlító elemként magyar, vagy magyarországi eseteket elemeznek.
- Indítsunk olyan kutatásokat, amelyeknek a Társaság a kezdeményezője és részese.
- Vegyünk részt a magyar vendégtanárok és lektorok kiválasztásában, illetve a határokon kívüli hungaricum-feltárás szervezésében.

Hangsúlyozzuk azonban, hogy a Társaságnak az Alapszabályában megfogalmazott céljai nem változtak, és továbbra is fontosnak látjuk, hogy részt vegyünk a magyar, és a magyar vonatkozású humán szakirodalom feltérképezésében; a magyar múlt forrásainak feltárásában, nyilvántartásában és kiadásában; papír alapon is adjunk ki folyóiratokat, könyveket; közvetítsünk a különféle országokban élő szakemberek között.

Nyitás az informatikai eszközök felé, hagyományos bibliográfiai és kiadói tevékenység:

Elhatároztuk, hogy honlapunkat olyan kiindulóponttá fejlesztjük, amelyen keresztül a nemzetközi magyarságtudományi tanulmányokat el lehet kezdeni. A honlap működik, igaz, kevesen használják. Sok magyar tanszéket nem tudtunk rávenni arra, hogy mutassa be önmagát, de a kezdet biztató. A tanszékek bemutatása mellett a határokon túli magyar szervezetekről is tervezünk informatív oldalakat.

Sokkal sikeresebbek voltunk abban, hogy anyagokat adtunk az Országos Széchényi Könyvtárban alakult Humán Szakirodalmi Adatbázishoz (HUMANUS), amely léteben hatékony bibliográfiai segédeszközt ígér – különösen, ha a folyóiratok repertóriumait retrospektív módon is rögzítik majd, együttműködnek a kurrens folyóiratok

tartalomjegyzékeinek adatbázisával (MATARKA), az akadémiai Magyar Tudományos Művek Tárával (MTMT), illetve az egyetemi és helyismereti bibliográfiai adatbázisokkal.

A Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) hungarológiai alapkönyvtár programjának alapját adtuk, ma sok száz ilyen monográfia és tanulmánykötet használható digitálisan, ingyenesen. Ugyanígy az Elektronikus Periodika Archívum (EPA) számára digitalizáltattuk a következő folyóiratokat: *Hungarológiai Értesítő* (Budapest), *Hungarian Studies* (Budapest), *Canadian–American Review of Hungarian Studies* (New Brunswick–Toronto), *Hungarian Studies Review* (Toronto), *Ungarn Jahrbuch* (München–Regensburg), *Hungarologische Beiträge* (Jyväskylä), *Rivista di Studi Ungheresi* (Roma). Ezt a munkát a következő években hatékonyan szeretnénk folytatni.

Aláhúznánk, hogy a magyarságtudományi konferenciák anyagai is elérhetők a MEK-en belül Jankovics József és Nyerges Judit szerkesztésében. A debreceni Kongresszus anyagai rendre megjelentek, legtöbbjük papíron is:

Nyelv, nemzet, identitás, I–III, szerk. Maticsák Sándor, Jankovics József és Nyerges Judit társszerkesztői közreműködésével, Debrecen–Budapest, NMT, 2007.

Magyar külpolitikai gondolkodás a 20. században, szerk. Pritz Pál, Budapest, 2008.

Humanizmus, religio, identitástudat. Tanulmányok a kora újkori Magyarország művelődéstörténetéről, szerk. Bitskey István, Fazakas Gergely Tamás, Debrecen, 2008. (Studia Litteraria XLV.)

Az üveghegyen innen. Anyanyelvváltozatok, identitás és magyar anyanyelvi nevelés. Szerk. Csernicskó István, Kontra Miklós. PoliPrint Kft.–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár–Beregszász, 2008.

Irodalom, nemzet, identitás, A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson (Debrecen, 2006. augusztus 23–26.) elhangzott előadások, Szerk. Jankovics József, Nyerges Judit, Budapest, 2010 (csak WEBes megjelenés)

Kultúra, nemzet, identitás, A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson (Debrecen, 2006. augusztus 23–26.) elhangzott előadások, Szerk. Jankovics József, Nyerges Judit. Budapest, 2011.

Ugyanígy rendszeresen megjelent a *Hungarian Studies*, Jankovics József kitartó, áldozatos munkája eredményeként, és a *Lymbus, Magyarságtudományi forrásközlemények* is. Ez utóbbi évkönyvnek *Lymbus könyvek* sorozattal két darabját is kiadtuk, az elsőt még 2005-ben:

Dézszebérlet, hadellátás, katonaállítás, A Rákóczi-szabadságharc hétköznapijai a „tót Impériumban”, Egy magángyűjtemény dokumentumai, 1692, 1704–1706, Közread. és a bevezetőt írta Bánkúti Imre, Budapest, Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet, Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság 2007 (*Lymbus* kötetek, 2.)

Nyitás a fiatalok felé:

Elnökünk és a választmány tagjai fontosnak tartják a fiatal kutatók csatlakoztatását a Társaság életéhez. Ennek segítésére Dobos István javasolta, hogy lehetőleg évente, de legalább minden második évben rendezzük meg a Doktoriskolák konferenciáját. Eddig erre három alkalommal került sor, az elsőre *A magyarságtudomány műhelyei* címmel még 2005-

ben. A második találkozó helyszíne Budapest volt, témája a *Magyarságtudományok önértelmezései* (2008. augusztus 22–23.). A harmadikra 2010-ben Kolozsváron került sor (2010. augusztus 26–27.), az előre meghatározott téma a *Határátlépések* volt. Mindhárom konferencia anyaga internetes formában honlapunkról is, és a MEK-ből is elérhető. Az utolsó találkozó válogatott tanulmányai az *Iskolakultúra* folyóirat tematikus számaként is olvashatók (2011. 8–9. szám).

Az a tény, hogy a kolozsvári VII. Hungarológiai Kongresszuson külön doktorandusz szimpózium is megrendezésre kerülhetett, jelzi, van remény az utánpótlás mozgósítására.

Magyarságtudomány idegen nyelven:

Ez az a terület, amelyet fontosnak tartok, és az eddigi eredmények mögé kevésbé tudjuk a Társaságot odahelyezni. A MTMT tanulsága szerint nagyon sok magyar vonatkozású írás jelenik meg világnyelveken, ezek bibliográfiai számbavétele több helyen történik (OSZK, MTA, egyetemek). A Társaság arra törekszik, hogy minél több nem magyar nyelvű magyarságtudományi szakirodalom megjelenjen a világhálón, és ezen a területen vannak komoly eredményeink, ahogy az előbbieken nevesítettem is ezeket.

Törekedtünk arra is, hogy komoly, nagy tekintélyű folyóiratok rendszeresen közöljék magyar szerzők írásait, vagy olyanokét, akik magyar témáról (is) írnak. Ez részben sikerült is, hiszen tudunk említeni ilyen folyóiratokat (*Acta Comeniana*, *Histoire et civilisation du livre* stb.), indultak magyar témájú könyvsorozatok is, de ezek kizárólag személyes kapcsolatok révén fogadták ezeket az írásokat. Célunk az, hogy a Társaság intézményként kerüljön abba a helyzetbe, hogy személytől függetlenül tárgyaló partnere lehessen rangos fórumoknak. Ebben a munkában reményeink szerint jó partnere lehetünk a Balassi Intézetnek.

Kutatási programok kezdeményezése:

Szép terveink voltak, és vannak. Az anyagi túlélésért folytatott harc mellett sajnos nem maradt arra energiánk, hogy ez a program pont megvalósuljon. Egyetlen olyan téma látszik kutatási programmá válónak lenni, amelyet a Társaság is támogathat intézményi tekintélyével, és ez a Kárpát-medence magyar írott kulturális örökségének feltárása, katalogizálása, de ez ismét személyfüggő, hozzám kötődik, és intézményről intézményre vándorol velem. Ennél többet akarunk, és reményeink szerint a következő kongresszusig sikerül is majd.

Szerepünk a hungarológiai politikumban Magyarországon:

A Társaság tudományos kutatói közösség. Sem politikailag, sem tudományos iskolákat tekintve nem vagyunk, és nem is lehetünk elkötelezettek. A politikai élet szereplői azonban egyre kevésbé fogadnak el párt független szakembereket akárcsak szakértői körben is. Ez megnehezíti a Társaság munkáját, és sokszor kérdéssé teszi az anyagi fenntarthatóságot is.

A Balassi Intézet azonban állandó partnerünk, kölcsönösen tudjuk egymás céljait támogatni. A Társaság intézményként vesz részt a külföldre küldött vendégtanárok és lektorok kiválasztásában, a *Hungarian Studies* közös folyóiratunk lett, és közösen dolgozunk – az Országos Széchényi Könyvtárral, a Magyar Országos Levéltárral és a Kodolányi János Főiskolával – a *Lymbus* kiadásán is. Digitalizálási programunkat is összehangolva igyekszünk előbbre vinni. Az indiai Magyar Nagykövetség alapította Körösi Csoma Sándor-díj odaítélésére készített angol nyelvű dolgozatok elbírálásában a Balassi Intézettel közösen vettünk részt. Ugyanígy részt veszünk a Balassi Intézet éves, a vendégtanároknak és a lektoroknak tartott konferenciáin is.

Nem sikerült azonban állandó tagot delegálnunk a Klebelsberg Alapítvány Kuratóriumába, jóllehet ebben a munkában komoly tapasztalatunk van, tagságunk olyan kapcsolati tőkét biztosít, amit jobban kellene használni.

Az országekéért felelős politikai intézmények nem voltak kíváncsiak véleményünkre, de remélem, a jövőben változtatni tudunk ezen a helyzeten.

A legnagyobb gondot azonban számunkra a Magyar Tudományos Akadémia belső átalakulása során történő eljelentéktelenedés jelenti. A Határon túli Tudományosság Elnöki Bizottsága az egyetlen kivétel az MTA-n belül, ők rendszeresen konzultálnak Társaságunkkal. Az MTA azonban tőlünk független magyarságtudományi kapcsolati rendszert ápol, és az egykori közös munka most megtörni látszik. A következő hónapok egyik fontos feladata lesz intézményes viszonyunk elemeinek újrafogalmazása. Állandó partnerünk (ez persze személyi okokkal is magyarázható) az MTA Irodalomtudományi Intézete. Közös díjunk, a Klaniczay Tibor-díj évente kiadásra került. A díjazottak: 2006-ban: *Sudár Balázs*, (A Palatics-kódex török versgyűjteményei: Török költészet és zene a XVI. században, Bp., Balassi, 2005, Humanizmus és reformáció), 2007-ben *Mayer Gyula és Török László* (Iani Pannonii Opera Quae Manserunt Omnia. Volumen I Epigrammata. Textus; eds. ~, Bp., Balassi, 2006), 2008-ban *Heltai János* (Műfajok és művek a 17. századi magyarországi könyvkiadásban [1601–1655]); 2009-ben *Balázs Mihály* (Ungarländische Antitrinitarier), 2010-ben *Szentmártoni Szabó Géza* (Janus Pannonius: Renatusnak, Szicília királyának dicséretéről szóló három könyv), 2011-ben *Bene Sándor* (Andreas Pannonius).

Társaságunk saját díját, a Lotz János-emlékérmét a főtítkári beszámoló megvitatása után idén is átadjuk azoknak, akiket a Választmány erre érdemesnek tartott.

Szervezeti életünkről:

Szeretném újra aláhúzni, hogy a Társaság komoly anyagi gondokkal küszködik. Szervezőtitkárunknak, Nyerges Juditnak, és gazdasági vezetőnknek, Visóczki Istvánné Mártának külön köszönet jár azért, hogy szimbolikus ellenszolgáltatásért végezték munkájukat. Ők ebben az évben befejezik a rendszeres munkát, nehéz lesz helyettesíteni őket.

A 2006-os Közgyűlés határozatait a Fővárosi Bíróság formai okokra hivatkozva nem jegyezte be, ezért 2007 februárjában rendkívüli Közgyűlést kellett összehívunk, melynek határozatait a bíróság elfogadta és az Alapszabályba iktatta. Most a közhasznúvá válással kapcsolatos változtatásokat kell majd elfogadnunk.

Számos tagunk elhunyt, alapító tagjaik közül már csak néhányan vannak köztünk. Ugyanakkor sokan jelentkeztek tagtársunknak. Az elmúlt években nem került sor a tagdíjat soha sem fizetők kizárására, most elvégezzük majd ezt a munkát. Kérek mindenkit, hogy döntse el: akar-e tagunk maradni. Ha igen, kérem, hozzám hasonlóan, fizessék a tagdíjikat. Minden támogatásért folyamodó kérdőíven a fizető tagok száma külön kérdés, ellenőrizni kívánják, hogy mi vajon komolyan vesszük-e magunkat. Örülnék, ha komolyan vennék egymást.

Újra kell gondolnunk az UNESCO FILLM-el való kapcsolatunkat, mert a nemzetközi tagsággal járó tagdíjakat befizettük ugyan, de anyagi okokból egyetlen találkozóra sem tudtunk elutazni.

Beszámolómm végére hagytam a köszönetnyilvánítást. Mostani Kongresszusunk megrendezési munkáiért minden szervezőnek Kolozsvár és Magyarországon. A Társaság alkalmazottainak, tisztségviselőinek és vezetőségének munkám támogatásáért. Kérem, ezen túl is segítsék a főtítkár munkáját.

Budapest, 2011. augusztus 22.

Monok István